

Kritika

viszonylag röviden ír az ötödik fejezetben. A kötet célközönsége elsősorban a gyakorló pedagógusok, de a kutatók számára is tartogat újdonságokat, például a negyedik fejezetben a fejlesztő kísérlet, ami korábban még nem jelent meg. Úgy gondolom, a célközönség miatt a könyv határvonalon mozog a tudományos és a tudománynépszerűsítő munka között, ami miatt kettősség jellemzi: az eredményeket ismertető részekben a kutatók számára egyértelműek a statisztikai próbák, ám lehetséges, hogy a tanárok számára szükség lett volna néhány soros bevezetőre az elemzéssel, elemzési módokkal kapcsolatban.

A könyv jól tagolt, világos szerkezetű. Jó példával szolgálhat arra, miként lehet a kutatásokból származó eredményeket hasznosítani az iskolai gyakorlatban.

A szerző reményei szerint ezek az eredmények segíthetik meggyőzni a gyakorló pedagógusokat az olvasási stratégiák jelentőségéről, emellett a könyv végén található segédanyagok előmozdíthatják a magyar olvasástanítás fejlődését.

Steklács János (2013): *Olvasási stratégiák tanítása, tanulása és az olvasásra vonatkozó meggyőződés*. Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, Budapest.

Török Tímea

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola,
PhD-hallgató

Az önszabályozás szerepe a fejlődésben

Új kutatási irányok és nemzetközi nézőpontok

A tanulmánykötet, melyben két magyar kutató, Józsa Krisztián és D. Molnár Éva tanulmánya is helyet kapott, az önszabályozás fejlődésben játszott szerepét mutatja be a releváns nemzetközi szakirodalom feltárásával, különböző tudományterületi háttérrel rendelkező empirikus vizsgálatokkal. Elemzi mind a tipikus, mind az atipikus fejlődési utakat. További kutatási lehetőségeket, irányvonalakat vázol fel és újabb megválaszolandó kérdéseket fogalmaz meg.

Az önszabályozó folyamatok fejlődésben játszott szerepének fontosságát mutatja be a 2013-ban megjelent *Handbook of self-regulatory processes in development. New directions and international perspectives* című kézikönyv, melynek szerkesztői valamennyien nemzetközileg elismert szakértői az önsza-

bályozás valamely kutatási területének. Karen Barrett vizsgálatainak fókuszában az érzelmi szabályozás és a szociális érzelmek – például a büntudat vagy a szégyen – állnak, különös tekintettel a korai fejlődésre, a kulturális és egyéb szocializációs hatásokra. Nathan A. Fox szakterülete a szociális és az érzelmi viselkedés biológiai

alapjainak feltárása. George A. Morgan az elsajátítási motiváció vizsgálatának kiemelkedő szaktekinetelye. Deborah J. Fidler elsősorban a korai atipikus fejlődéssel, azon belül a Down-szindrómával foglalkozik behatóan. A kognitív és a viselkedésbeli fejlődést elemzi különböző neurogenetikus zavarnál a korai intervenciók célok azonosítása és a nevelési-oktatási folyamatok fejlesztése érdekében. Lisa A. Danhauer fő kutatási területei az intervenció és a terápia, az iskolai eredményesség Down-szindrómások és más fejlődési zavarral küzdők körében.

A kötet a legkiemelkedőbb, de egymástól jelentősen különböző tanulmányok gyűjteménye. Egyediségét fokozza a minden gyermekre kiterjedő vizsgálódás, tárgyalja a tipikus és az atipikus fejlődési utakat egyaránt. Áttekinti az ön- és érzelmszabályozás fejlődését a kora gyermekkortól a serdülőkoron át a felnőttkorig. A szerzők kapcsolatot teremtenek a neurobiológiai, kognitív, affektív és szociobiológiai nézőpontok között. Mindeddig külön-külön témakörhöz tartozó szakirodalmakat szintetizálnak. Így az agyi és fiziológiai folyamatok, az elsajátítási motiváció és az atipikus fejlődés vonatkozásában egyaránt információkhoz jut az olvasó. Céljuk, hogy kapcsolatot teremtsenek az egyes területek között és megvilágítsák egymásra gyakorolt hatásukat. Annak ellenére, hogy a hangsúly a kvantitatív vizsgálatokon van, kvalitatív kutatások eredményei is fellelhetők a könyvben.

A könyv négy nagy egységre tagolódik. Valamennyi előtt egy áttekintés olvasható a benne található fejezetekről, ezek segítik a kötetben való tájékozódást és az egyes témakörök mélyebb megértését azáltal, hogy kapcsolatot teremtenek a szerzők munkái között. Az első rész (*Érzelmi szabályozás és az önszabályozás fejlődése*) célja, hogy segítse az önszabályozás, a viselkedésszabályozás, az érzelmszabályozás, valamint az érzelmek és a kogníció mint elméleti konstrukciók értelmezését, egymástól való megkülönböztetését és egymáshoz való kapcsolódásainak megértését. Bemutatja a top-down és bottom-up

szabályozási folyamatok szerepét, a tudatos és akaratlagos, illetve a tudattalan és az akaratlan szabályozás, valamint a kognitív és érzelmi szabályozás különbségeit. Thompson, Vilmani, Waters, Raikes és Meyer tanulmányukban az érzelmi szabályozás top-down és bottom-up folyamatainak leírásával foglalkoznak mind neurológiai, mind viselkedési szinten. Gyermekeknél elemzik az érzelmek megértését és szabályozását, azokat a szülői attribúciókat és szocializációs folyamatokat, amelyek kapcsolatban állnak a gyermek megértésével, gondolkodásával és viselkedésével. Holodynski, Seeger, Kortas-Hartman és Wörmann egy konceptuális keretet adnak, megkülönböztetve a különböző, egymást átfedő szabályozási folyamatokat, amelyek az érzelmi szabályozással kapcsolatban állnak. Szerintük a fejlődés végső célja, hogy lehetővé váljon a magas szintű, kognitív, akaratlan érzelmesszabályozás. Barrett másfajta nézőpontot nyújt az átfedések és a megkülönböztetések értelmezéséhez. Kiemeli, hogy a szabályozási folyamatok és a magas szintű akaratlan érzelmi szabályozás is lehet adaptív és maladaptív (amikor nem megfelelő az alkalmazkodás), függően a kontextustól és az egyén céljaitól. Bemutatja a szociális érzelmek szerepét az önszabályozó folyamatokban és az ebben rejlő egyéni különbségeket. Zeman, Cassano és Adrian, megvizsgálva az érzelmi szabályozás szakirodalmát, összeillesztik a fejlődési pszichopatológiai és funkcionális nézőpont elveit. Kiemelik a szocializáció fontosságát, bemutatják, hogy a különböző szociális környezet miként hat a gyermek adaptív és maladaptív érzelmi szabályozásának fejlődésére.

A második egység címe az *Önszabályozás fejlődése: fiziológiai és agyi folyamatok*. Az öt tanulmányban a neurológiai fejlődés kognitív és affektív területeit is figyelembe véve tárgyalják az önszabályozás agyi és viselkedési folyamatit. Egyaránt tekintetbe véve az elméletet és a kutatási eredményeket, a fejezetek bemutatják a gyermekkortól felnőtt korig zajló fejlődést a tipikusan és az atipikusan

fejlődők, illetve a viselkedési zavarokkal küzdő gyermekek esetében. A fejezeteket sorra olvasva egyúttal követhet fejlődési és kronológiai utat az olvasó. Henderson és Mundy történeti áttekintést ad az első életévekben megjelenő önszabályozásról, kiemelve, hogy a fejlődést a korai szociális interakciók jelentősen meghatározzák. Felvázolják a fokozatos átmenetet a reflexszerű önszabályozástól a szándékosig. Dennis, O'Toole és DeCicco széleskörű áttekintést nyújt az érzelmi szabályozás fejlődéséről, a pontos definícióalkotás fontosságából kiindulva az életkori fejlődésen át a kognitív folyamatokig. A bemutatott elméleti modellben négy terület mentén elemzik az érzelmi szabályozást: mi szabályozza az érzelmeket és mit szabályoznak az érzelmeik, hol játszódnak a folyamatok (intrinzik, extrinzik), mikor jelenik meg az érzelmi szabályozás és mikor válik az egyénre jellemzővé, valamint mi az érzelmi szabályozás célja. Hum és Lewis a reaktív és a proaktív (automatikusan végbemennő) kontrollra építve mutatja be az érzelmi szabályozás elméleti kereteit. Különböző agyi működések vizsgálatával is alátámasztják a két kontrolltípus elválasztásnak szükségességét. Az agyi és viselkedésbeli fejlődési változásokat a kontroll e két típusa mentén írják le, majd kapcsolatba hozzák a különböző viselkedési problémákkal. Koolschijn és Crone a végrehajtási funkciók fejlődését tekintik át gyermekkortól felnőtt korig. Bemutatják azokat a vizsgálatokat, amelyekben az agy és a viselkedés kapcsolatát a végrehajtási készségek vonatkozásában tanulmányozták. McNamara, Kappenman, Black, Bress és Hajcak az önszabályozásra való figyelem szerepét ismertetik. A figyelemzavar vonatkozásban áttekintik mind a felnőttekre, mind a fejlődésre vonatkozó szakirodalmat és kitérnek a mérési nehézségekre is.

A harmadik rész (*Önszabályozás fejlődése és elsajátítási motiváció*) bevezetőjében olvashatunk az elsajátítási motivációról mint kutatási területről, történeti áttekintést a meghatározásáról, megismerhetünk három mérési módszert, bepillantunk az én-fogalommal és az önszabályozással

való összefüggéseibe. Két magyar szerző, Józsa Krisztián és D. Molnár Éva *Az elsajátítási motiváció, az önszabályozó tanulás és az iskolai sikeresség közötti összefüggések: Magyar és tágabb európai nézőpont* című tanulmánya az elsajátítási motiváció és az önszabályozó tanulás kapcsolatát neveléstudományi szempontból vizsgálja. Több, magyar iskolások körében végzett empirikus vizsgálat eredményei alapján mutatják be a két terület egymással, számos iskolai eredményességre vonatkozó változóval és készségek fejlődésével való összefüggését. A fejezet áttekinti és szintetizálja a korábban külön-külön vizsgált két terület szakirodalmát, kiemeli a célmeghatározás jelentőségét mindkét folyamatban. Megismerhetjük, hogy a motiváltság és az önszabályozás hogyan alakul a fejlődés során, az életkor előrehaladtával, illetve mi jellemzi az atipikus fejlődést, milyen nemi különbségek tapasztalhatók, milyen szerepe van a családi háttérnek. Morgan, Wang, Liao és Xu tanulmányukban egy 3000 fős angol és kínai mintán végzett vizsgálatot mutatnak be, mely során tipikusan és atipikusan fejlődő gyermekeket egyaránt elemeztek. Kiemelik, hogy az elsajátítási motiváció mértéke az életkor előrehaladtával csökken, illetve felhívják a figyelmet a környezet, a szociális interakciók meghatározó voltára is. Wang és Barrett új elméleti modellt vázol az elsajátítási motivációra és annak az önszabályozással való kapcsolatára. Véleményük szerint az elsajátítási motiváció az én, nemszociális (tárgyi) és szociális területen jut kifejezésre. Az empirikus alapon is alátámasztott modell szerint az egyén pillanatnyi kogníciója, érzelmei, viselkedése és a kompetencia működési mintázata, illetve az ezekben bekövetkező változások erőteljesen befolyásolják az elsajátítási motiváció fejlődését. Cuskelly, Gilmore és Caroll áttekintést nyújt az elsajátítási motivációról és az önszabályozásról a fejlődési zavarokkal küzdők esetében. Kiemelik az önszabályozást nehezítő és erősítő tényezőket és stratégiáit, kitérnek az intervencióra és az önszabályozás készségeinek fejlesztésére.

A negyedik rész címe: *Önszabályozás atipikus fejlődés esetén*. Az itt helyet kapott tanulmányok szerzői hangsúlyozzák, hogy az atipikusan fejlődő gyermekeknél, ezen belül a figyelemzavaros és hiperaktív, az autizmus spektrumzavar és a Down-szindróma esetében az önszabályozás korai károsodásának sajátos vonatkozása lehet, mert az egy területen jelentkező deficit más területekre is negatív hatást gyakorolhat. A tanulmányokban a szerzők mellett, hogy bemutatják a specifikus fejlődési zavarral küzdő gyermekek önszabályozását, alternatív elméleteket fogalmaznak meg, hogy ezzel is segítsék a klinikai értékelést és az intervenciót. Walcott alapos áttekintést nyújt az ADHD-ről óvodás korúakkal kapcsolatban. Bemutatja a problémákat, vitatott kérdéseket és a diagnosztizálás nehézségeit is. Kiemeli, hogy az ADHD negatív kapcsolatban áll a proszociális viselkedéssel és az iskolaérettiséggel, az iskolába lépéshez szükséges készségekkel. Az intervenció terén kitér a viselkedésterápiára és a gyógyszeres kezelésre. Hapburn és Wolff az önszabályozásban megfigyelhető tünetek sokszínűségére figyelmeztet autistáknál. A problémát az önszabályozás fejlődése szempontjából közelítik meg, különös tekintettel arra, hogy a neurobiológiai háttér mennyiben befolyásolja a szabályozási nehézségeket. Daunhauer és Fidlera Dawn-szindrómával összefüggésben tárgyalják az önszabályozást, kiemelve a végrehajtási funkciók és a szindróma kognitív fenotípusa közötti kapcsolatot. Választ keresnek arra a kérdésre, hogy a Down-szindrómás gyermekek számára mennyire okoz nehézséget a tervezés és ez mit jelent az intervenció szempontjából.

E tanulmánykötet, mely az önszabályozó folyamatok fejlődése témakör köré

szerveződött, a benne fellelhető 20 fejezet segítségével áttekinti a téma releváns nemzetközi szakirodalmát, így naprakész betekintést nyújt az önszabályozás vizsgálatába, a legfrissebb kutatási eredményekbe és elméleti modellekbe. Ugyanakkor alapot is teremt a jövő kutatásai számára azzal, hogy rávilágít további kutatási lehetőségekre, irányvonalakat vázol fel, illetve újabb megválaszolandó kérdéseket vet fel. A sokszínű, nemzetközileg is elismert kutatói háttér, a több nézőpontú megközelítés, a nézőpontok közötti összehang megteremtésének igénye, az információk naprakészsége olyan jellemzői a kötetnek, amelyek az olvasók széles rétegének érdeklődését kelthetik fel. A könyvet egyaránt ajánlják kutatók, egyetemi hallgatók és mindazok figyelmébe, akik a pszichológia, neurológia, emberi fejlődés és az oktatás területén tevékenykednek és érdeklődnek az ön- és érzelmszabályozás folyamatai iránt. A kötet magyar nyelvre történő fordítása mindenképpen fontos lenne annak érdekében, hogy a benne fellelhető információk mind szélesebb olvasói rétegek számára váljanak elérhetővé.

Barrett, K. C., Fox, N. A., Morgan, G. A., Fidler, D. J. és Daunhauer, L. A. (2013, szerk.): *Handbook of self-regulatory processes in development. New directions and international perspectives*. Psychology Press, New York.

Kis Noémi

Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi
Doktori Iskola, PhD-hallgató